

NOUA REVISTĂ ROMÂNĂ

POLITICA, LITERATURA, ȘTIINȚA ȘI ARTA

UN NUMAR :

ABONAMENTUL :

În România un an (48 NUMERE). 10 lei
șase luni . . . . . 6 „
În toate țările unei poștale un an 12 „
„ „ „ „ șase luni 7 „

APARE ÎN FIECARE DUMINICĂ

25 Bani

DIRECTOR :

C. RADULESCU-MOTRU
PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI

Se găsește cu numărul la principale
librării și la depozitarii de ziare
din țară

Prețul anunțurilor pe ultima pagină
1/2 pagină : 10 lei.

No. 7.

DUMINICĂ, 23 MAI 1910

Vol. 8.

SUMARUL

NOUȚĂȚI :

Turburările din sânul Bisericii. — D-l N. Iorga la Academie. — Din neregularitățile ce se petrec la Ministerul de Instrucție. Examenle de capacitate de limba franceză. — Ex libris. Statistica generală. Metodologia statistică de d. Stanislas Cihoski.

CEȘTIUNI ACTUALE :

C. DIMITRESCU-IAȘI. *Către tinerimea universitară.*
RADU N. MANDREA. *Decăderea religiei în România.*

ȘTIINȚE SOCIALE :

D. DRĂGHICESCU. *Știința și Democrația.*

LITERATURĂ :

ION CHIRU-NANOV. *In ajun.*
NICOLAE PORA. *Intârziată...*

ȘCOLARE :

C. V. BUJUREANU. *Sistemul școlii din Mannheim.*

NOTE ȘI DISCUȚIUNI :

N. ȘTEFĂNESCU-IACINT. *Ura în privința capitalului străin.*

NOUȚĂȚI

Turburările din sânul Bisericii.

Turburările cari se petrec de câțva timp în sânul Bisericii noastre sunt pornite din o singură cauză, — pe care toți o știu, și pe care totuși puțini vor să o recunoască: — lipsa de autoritate a Sf. Sinod.

Sf. Sinod al Bisericii autocefale române nu mai are nici o autoritate astăzi, fiindcă P. S. Prelați cari îl constituiesc, au cheltuit această autoritate în potriviri de interese personale. Cu ocazia votării legii consistoriului bisericesc s'au cheltuit ultimile surmături de autoritate ce mai rămăsese.

În fața unui Sinod fără autoritate, oricine se poate ridica și aduce acuzări. Cu atât mai mult un om cu sufletul neprihănit, cum este P. S. Episcopul de Roman.

Pentru a înfrunța și zdrobi acuzările ce i se aduc, Sf. Sinod, neputincios prin sine, alergă la puterea laică a d-lui ministru de culte și instrucție publică. Din această pricină situațiunea Sf. Sinod devine încă și mai șubredă. Un ministru laic nu poate imprumula Sinodului prestigiul de care acesta are nevoie. Un ministru laic, când intervine, aduce cu sine și mai mare vrajbă; mai ales când ministru este un om de temperamentul d-lui Spiru Haret.

Turburările produse până acum sunt regretabile, desigur, dar nu sunt încă de natură să sguđuie așezământul nostru bisericesc. Dacă Sf. Sinod va ști să-și recucerească din autoritatea pe care cu atâta ușurință a cheltuit-o, atunci va ieși biruitor; și pacea va domni iarăși în Biserica. Dacă însă Sf. Sinod va avea reaua inspirație ca să apeleze la puterea executivă a ministrului, sau să amâne la indefinit o soluție, atunci putem prooroci de pe acum că turburările actuale nu înseamnă decât un slab început. Măsurile pe cari le va lua ministrul Haret ne vor duce cu siguranță la o criză serioasă în Biserica noastră.

D. N. Iorga la Academie.

A fost o vreme când marea muncă pe care o depunea d. N. Iorga, ca istoric, era apreciată și lăudată de toată lumea. În acea vreme însă Academia română s'a arătat nedreaptă către d. Iorga și i-a refuzat intrarea în sânul ei.

Acum opinia publică s'a schimbat față de acelaș d. Iorga. Cercetătorii mai noi în ale istoriei au dovedit că munca d-lui Iorga este, — cel puțin, — în total «Je refăcut»; fiindcă tot ce a scris acest istoric este fără fundament obiectiv. Despre meritele pe cari le-ar fi având d. Iorga în afară de domeniul istoriei, nu vorbește nici un om serios. Totuși acum găsește Academia momentul să-i deschidă porțile intrării!

Să sperăm că noile ocupațiuni pe cari i le va impune Academia, — și deli cari nu se va sustrage noul academician pentru temeinice motive, — vor reduce mult din vremea pe care o pierdea d. Iorga cu ștrângării politice.

A. C. C.

Din neregularitățile ce se petrec la Ministerul de Instrucție.

Examenle de capacitate de limba franceză.

Sunt mai bine de zece zile de când presa dă amănuntele cele mai neplăcute cu privire la examenle de franceză pentru catedrele de școli profesionale și de externate.

Din nenorocire, toate amănuntele sunt perfect exacte și poate că e pentru întâia dată când se vede un examen ținut în atari condițiuni.

Ne explicăm îndată :

1. Programul, care trebuia publicat cu mai multe luni înainte de ținerea examenului a și fost publicat într'adevăr în

Monitorul Oficial în mai multe numere cu începere dela 22 Aprilie 1909.

La 1 Mai s'au început examenele, iar cu câte-va zile mai înainte, în *Buletinul Oficial* al Ministerului Instrucțiunii din 15 Aprilie, se publicau o serie de «instrucțiuni» cari alcătuiau în realitate *Un nou program*. Căci se înlăturau dela examinare toți autorii francezi—dela Corneille până la Sully Prudhomme—, autori ceruți de program și lăsați la o parte numai în ultimul moment. În schimb se introduceau probe din «lumea afacerilor» despre cari programul nu pomenise absolut nimic.

În fine, istoria literaturii franceze cerută în mod desvoltat de program e redusă prin aceste «instrucțiuni» la simple cunoștințe de liceu spre marele noroc al celor cari n'aveau pregătirea îndestulătoare.

E o călcare de lege aceasta, și, e destul de limpede ces-tiunea spre a mai insista asupra'i.

2. Prin aceste «instrucțiuni» se spune că la proba a treia scriptică se acordă numai 45 de minute candidatelor pentru a face traducerea din românește în franțuzește, fără dicționar. Cazul n'are altă însemnătate decât că la examenele de capacitate ale profesorilor de liceu, li s'a acordat *trei ore* și dicționar.

3. Proba a treia scriptică s'a dat cu iscălitura deschisă ceea ce a putut constitui o cheie pentru cunoașterea celorlalte lucrări cu numele închis.

4. Examenul oral de cunoștințe gramaticale s'a ținut cu ușile închise, nepermițându-se publicului intrarea în sală.

5. Articolul 11 din regulamentul pentru numirea profesoarelor la școlile secundare spune că prezența președintelui este totdeauna necesară. Președintele comisunii acesteia însă a lipsit aproape dela mai toată seria a treia unde se dau trei note de traducere, pentru gramatică și de conversație.

6. S'au admis la aceste examene candidate cari n'au licența și nici chiar bacalaureatul, după cum s'a făcut cunoscut domnului Ministru, prin petiția înaintată de către un grup de candidate, zilele trecute. De și artic. 4 din regulament cere ca toate actele candidatelor să fie depuse la Minister cu cel puțin o lună înainte de începerea examenului, totuși s'a văzut faptul următor: Domnul președinte a vestit pe unele candidate că-și prezintă actele după probele inscriptive.

Acestea sunt în rezumat călcările de lege și de regulament cele mai famuloase. Ele au fost aduse la cunoștința autorității superioare școlare și așteptăm să vedem măsurile cari se vor lua pentru cassarea acestui examen, care pare ținut numai pentru a se călca legile și regulamentele cari trebuiau cunoscute. Contenciosul nu mai există astăzi; totuși, noi credem că dacă ministerul învățământului public nu va bine-voi să ia în de-aproape cercetare plângerea făcută și să vadă până unde s'a putut merge pe calea apucată, apoi și tribunalele obișnuite pot să judece paguba morală și materială adusă candidatelor nedreptățite, prin nerespectarea legilor: Ar fi un lucru neplăcut, o spunem cu toată sinceritatea, dar absolut trebuitor dacă lucrurile vor rămâne în starea lor de astăzi.

Credem însă, că faptele întâmplare nu au fost cunoscute la timp de către autoritatea școlară, alt-fel examenul acesta trebuia oprit din primele zile cu toată nervozitatea de care da dovadă un membru al comisiei în momentele în cari candidatele cereau domnului președinte amânarea unui examen al cărui program fusese schimbat în ajun. E o cestiune de înaltă moralitate și de simplă pedagogie ca exemplele de corectitudine să vină de la cei de sus. De ce se cere pedagogia în toate părțile, de ce se vorbește mereu de educație, de în-lătrirea caracterelor, când chiar în momentul oare-cum solemn al depunerii unui examen, care va introduce în învățământ pe viitorii educatnari ale tinerimei, exemplul care li se dă este

nerespectul legilor, bunul plac al celor puternici, disprețul muncii serioase și cinstite? Dacă legile și regulamentele nu mai au valoare în anumite momente e bine să se spună și am vrea să știm dacă azi e unul din acele momente....

ZOE N. I. APOSTOLESCU

* * *

Ex libris. Statistica generală. Metodologia statistică de d. Stanislas Cihoski, profesor la școala superioară de științe de stat.

D. Stanislas Cihoski a publicat de curând o carte tratând despre *Statistica generală* și în special despre *Metodologia statistică*. Această lucrare e rezumatul prelegerilor pe cari d-sa le face despre acest subiect la școala superioară de științe de stat și este consacrată, după cum spune autorul, elevilor săi.

Credem însă, văzând enorma cantitate de lucrări statistice și diverse monografii cari se publică dela un rând de vreme la noi, că lucrarea d-lui Stanislas Cihoski e bine venită pentru toți acei cari se îndeletnicesc, fie din plăcere, fie obligați, cu statistica.

A aduna anumite date, a strânge un material special pentru a demonstra un adevăr oarecare social, și a corela aceste cifre între ele spre a da un întreg, nu e un lucru așa de ușor. Și cu toate acestea majoritatea lucrărilor statistice făcute la noi, au fost executate de oameni cari n'au avut cunoștința cea mai elementară a științei statistice. Nu mă gândesc, bine înțeles, la toți învățătorii, notarii, preoții, diferiți agenți fiscali și sanitari, cari au adunat materialul, dar vorbesc de însăși aceia cari au primit și au elaborat datele culese.

De aceea cartea d-lui Cihoski e bine venită. Într-o formă concisă, clară, sunt expuse rând pe rând toate lucrurile absolut necesare spre a fi știute de un statistician. D-sa nu neglijează nimic: după ce face un scurt exposeu istoric al acestei științe, neuitând de a ne vorbi și de primele lucrări statistice dela noi, cari se urcă chiar până la 1859,—un episcop catolic a făcut la acea dată o descriere amănunțită a Moldovei—d. Cihoski se ocupă cu definiția și obiectul statisticii.

Ca în mai toate științele și aci găsim o mare controversă în ceea ce privește definiția acestei științe și limitele în cari ea se poate învărti. Totuși se ajunge la o medie care face din statistică *studiul cantitativ al fenomenelor nelipice, considerate în masse*, adică e o știință care se ocupă cu unități asemănătoare în ceea ce privește unele caracteristici generale acelei clase, dar diferite prin o mulțime de caractere secundare.

Autorul dă numeroase și variate exemple,—cari constituiesc valoarea didactică a lucrării și în același timp fac mai ușoară citirea cărții,—atât în ceea ce privește *regiumașla* acestei științe, precum de asemeni intrând în fondul însăși al lucrării *Metodologia statisticii* poartă pe cetitor pas cu pas prin toată calea necesară înjghebarii unei statistice conștiințioase. Găsim în acest mare capitol al acestei științe tot ce trebuie unei lucrări: chipul cum se alege și se adună datele, cum trebuie să se facă anchetele și monografiile; cum trebuie, odată adunate aceste date, să fie prelucrate. Autorul n'a neglijat și partea relativă la matematica aplicată statisticii, explicând într'un chip ușor această parte aridă a subiectului.

Cartea d-lui Cihoski umple un mare gol în literatura noastră economică și cum spuneam mai sus, e o carte absolut necesară tuturor acelor cari din obligație sau din plăcere se ocupă cu această știință. Ea este indicată și fiecărui om inteligent care voește a pricepe mecanismul, nu destul de ușor, al unei statistici și a'l face să vadă că *statistica nu este*, după opinia unor zeflemești, *în stare a proba totul* și că pentru a proba ceva are nevoie de legi, de calcule, de o anumită normă care trebuie, știința: Statistica fiind o știință foarte serioasă.

CESTIUNI ACTUALE

CĂTRE TINERIMEA UNIVERSITARĂ¹⁾

*Înalt Prea Sfinte,
Domnule Ministru,
Onorată adunare,*

După tradiția introdusă, deschidem solemnitatea de astăzi în al XV-lea an al ființării acestei instituțiuni cu o mică cuvântare.

Se întâmplă faptul că pe lângă cei 15 ani de existență a acestui institut, se împlinesc 12 ani de funcționare a mea ca Rector al Universității și ca Protector, prin îngăduirea Suveranului, al acestei instituțiuni.

Voiu căută, în cuvântarea mea, să ating două puncte: unul,—rolul pe care îl are Universitatea, principial, în mișcarea de viață a unui popor; — și alături de acest punct, voiu zice câteva vorbe despre modestul rol care mi-a fost dat să-l îndeplinesc în timpul celor 12 ani de funcționare.

Astăzi, onorat auditor, este lămurit, nu mai trăesc popoarele și nu mai pot nădăjdui la viitor decât cu o singură condiție, să se găsească la înălțimea culturii timpului. Prin cultură pricepe să prețuiască adevăratele izvoare de puteri și morale și materiale ale unei țări, prin cultură se deprinde a ști să stoarcă din aceste puteri tot ceace trebuie pentru prea mărirea unui popor în viitor.

În această mișcare culturală factorii cari lucrează sunt foarte mulți; dar la vârful piramidei, în fruntea acestor factori stă, în înțelesul modern, Universitatea.

Ce este o universitate?

Singur titlul, etimologiceste, vă lămurește că este vorba de strângerea la oaltă a tutulor cunoștințelor unui moment dat, a tutulor elementelor de cultură.

Mi-aduc aminte că citeam în tinerețe o dare de seamă despre călătoria unui francez prin Germania, pe la jumătatea veacului al XIX-lea ²⁾ În trecerea lui prin Berlin, *Matter* spune, între altele, că se găsesc la Berlin treizeci până la patruzeci de oameni, *cari, luați la oaltă, știu tot ce se știe în lume și tot ce s'a știut vr'o dată.*

Crede că pot aplica această formulă a lui *Matter*, cercând să rezum într'o frază înțelesul adevărat al unei Universități.

Dar o Universitate nu este numai o catagrafiare, o înregistrare de cunoștințe dela un moment dat, ea este o forță vie care pune în mișcare viața culturală, cultura însăși.

Prin urmare, principial, rolul universității nu este numai să stăpânească rangul cultural la care mentalitatea s'a ridicat într'un moment determinat, dar să țină în toate aceste elemente—*vie*—posibilitatea pentru a duce cultura mai departe, primo, și al doilea, pentru a storce din acestea tot ce trebuie stors pentru binele poporului la care ființează.

Există o datorie a tuturilor celor cari alcătuiesc o

universitate, profesori și studenți la o laltă, generații ce se strecoară unele după altele. Și într'o parte și într'alta există datorie de *continuitate*, voiu să zic de păstrare a bunelor tradiții, accentuez a *bunelor*; și există în același timp a doua datorie: de a căuta continuu să folosească de momentele cari îngăduie puțința de a trece mai departe, *posibilitatea progresului.*

Ambele trebuiesc împăcate.

Și atunci întrebarea este: care este signatura care distinge activitatea universitară de întreg restul celorlalte activități? Signatura activității universitare, am zis-o și cu alte ocazii, stă în *metodă*. A studia nevoile reale ale vieții și din punct de vedere social, și din punct de vedere al culturii generale, și din punctul de vedere al desfășurării vieții naționale, a le vedea cari sunt și a căuta apoi, după metodele științei cari sunt soluțiunile ce trebuiesc și pot fi date, după puterile de cari dispune țara într'un moment determinat. Iată signatura care distinge în mod caracteristic activitatea unei universități de restul activităților vieții omenești. În alte direcții ale vieții poate fi și empirism, încercări îndrăznețe; dincoace trebuie acea combinare de care am vorbit: păstrarea bunelor tradiții, păstrarea a ceea ce este *bun* câștigat, combinarea succeselor dobândite și în același timp avântarea spre succese viitoare.

Dar atunci vine a doua întrebare: În ce condițiuni își poate îndeplini o universitate rostul acesta în viața socială?

Sunt numai două condițiuni principale: *libertatea de muncă* și al doilea *mijloacele de a lucra, dotația.*

Fără aceste două, o universitate nu poate trăi decât cu numele; poate să fie catagrafiare de cunoștințe, mai mulți reprezentanți pot să dea chiar rezultatele muncii lor, comunicându-le altora, — și cu toate acestea nu sunt încă acea forță vie și reală care trebuie să pue în mișcare întreaga viață națională, căci acesta este adevăratul rost al unei universități.

Domnii mei, mi-aduc aminte de primul meu discurs dela 1884 în parlament. Făccam observația, că cu închirierea unei case și cumpărarea unei mese și câtorva scaune și numirea unui profesor, încă nu s'a deschis o școală.

Voiam subț această formă scurtă să dau critica lipsei de dotație a școalelor; unul din punctele esențiale ale discursului meu de atunci era tocmai: *lipsa de dotație școlară*: case închiriate la întâmplare, inapte pentru serviciu; lipsă de mobilier; despre aparate didactice.. nici vorbă.

Mi-aduc aminte, domnii mei, pentru că a fost fericit acest moment în care am ridicat chestiunea, guvernul lui Ion Brătianu de pe atunci, a luat act. Puțin după aceea a venit la ministerul instrucției d-l Sturdza și atunci s'au votat acele atâtea milioane pentru construcții și dotarea școalelor; de atunci a început perioada de construcțiuni și de înzestrare a școalelor cu material didactic.

Din aceasta a rezultat construirea Universității din Iași; a rezultat construcțiunea câtorva institute de aci, ca cel de bacteriologie, facultatea de medicină și deasupra tutulor a rezultat actul Înaltului Protector al în-

1) Discurs rostit la a XV-a aniversare a Fundațiunii Universitare Carol I.

2) *Matter*.— De l'état moral, politique et littéraire de l'Allemagne.

vățământului superior, actul înființării acestei Fundațiuni.

Am spus-o întotdeauna, onorat auditor, acest institut universitar este adevărata mână dreaptă în pregătirea studențimii; ajutorul lor la munca pe care trebuie să o desfășure, cu materialul ce se pune aici la dispoziție, adăpostul pentru studiu ce se dă aici, este unul din factorii principali cari înlesnesc munca tinerimei universitare.

* * *

La 1898 s'a votat legea învățământului secundar și superior sub imperiul căreia suntem încă.

Am avut fericirea să fiu în parlament și să contribuie cu modestele mele cunoștințe și cu înrăurirea ce puteam avea asupra majorității și chiar a minorității din parlamentul de atunci pentru ca să înlesnesc votarea acestei legi a învățământului. Mai mult de cât atât. Mi-a căzut tot mie sarcina ca să iau situațiunea de Rector al universității din București și timp de 12 ani să contribuie în a înlesni aplicarea acestei legi a învățământului superior.

Evidentă este întrebarea: ce se cuprinde esenței pentru învățământul superior în această lege?

Erau, D-nii mei, trei puncte esențiale: era o fracțiune de *autonomie*; aceasta în raport cu libertatea de care vorbeam că trebuie asigurată unei universități pentru ca să-și poată desfășura activitatea în condițiuni prielnice. Frațiunea de autonomie garantată prin acea lege era atât în desfășurarea activității, întrucât privește dezvoltarea și organizarea lecțiilor, cât și în ce privește *recrutarea corpului didactic*. Era în același timp inaugurarea de *lucrări practice* prin crearea de seminarii, conferințe etc. cari urmau să fie organizate și înzestrate mai târziu — fiind numai prevăzute în lege

S'a făcut mult în această privință; trebuie să adaog însă, că rămâne încă mult mai mult de făcut. Ași putea zice: că s'a făcut *mult în raport* cu cecece a fost; dar încă *puțin* în raport cu cecece mai trebuie.

Dar o observație am dreptul să fac.

Când am intrat, acum 12 ani în conducerea administrației Universității din București, mulți din colegii de pe atunci nu erau convinși de punctele esențiale ale legii din 1898, în cecece privește mersul învățământului superior. A trebuit să înregistrez, după 12 ani, cu deplină satisfacție, faptul — că colegii mei erau mai calzi, după 12 ani, în apărarea fracțiunii de autonomie prevăzută în lege, — mai calzi chiar decât mine.

Acest fapt este dovada că faptul bun în sine și-a produs rodul imediat în convingerea *celor cari lucrează*.

Acest rod imediat este o garanție pentru viitor, garanție în sensul că nu numai D-v., studenții, vă schimbați dela un an la altul, dar și corpul didactic, prin legile fatale ale naturei, se reînnoește — și tocmai de aceea vorbeam la început de păstrarea bunelor tradiții, combinată cu ideea de progres. Cecece experiența a dovedit că duce la bune rezultate și înlesnește îndrumarea spre viitor — trebuie păstrat, ca o garanție a *solidității* progreselor viitoare. Tinerimea trebuie să se păzească — în neastâmpărul năzuințelor de progres continuu — de ispita de a sacrifica totul în favoarea unei încercări noi.

* * *

Domnii mei, este cert că în toată această mișcare a învățământului superior din țara românească se datorește o parte foarte mare Suveranului acestei țări. În genere, suveranii germani, istoricește, au dat dovadă că au înțeles în totdeauna rostul Universității prin protecțiunea directă care le-au acordat-o. Suveranul României, originar de acolo, Român prin excelență, prin întreaga lui activitate, n'a lăsat nici o ocazie pentru ca să nu dovedească deplina lui solitudine și să nu întindă înalta Lui protecțiune asupra Universității. Cum ziceam, institutul în mijlocul căruia suntem, este una din dovezile vii de grija ce M. S. Regele poartă învățământului superior.

Când constatam că s'a făcut ceva în învățământul superior, ziceam, că s'a făcut mult în raport cu cecece a fost, dar observam în același timp, că cecece s'a făcut este puțin în raport cu cecece ce mai trebuie; căci Universitatea are încă l'psuri imens de mari și ca local, și ca dotație, și ca situație materială.

Atunci, nu ne rămâne decât să ne îndreptăm privirile spre viitor, și le îndrept mai întâi către Inaltul Protector al învățământului superior, dorindu-i prelungirea vieții, pentru ca să poată să-și desăvârșească tot mai mult opera pentru care a lucrat o viață întreagă; în al doilea rând, mă uit la tinerii mei colegi, profesori și tinerime universitară. Cecece ce noi am putut face a n' făcut; și câte picături de putere de muncă ne vor mai rămâne, vom continua de a face; dar opera întreagă, *pentru mai departe*, cade pe mâna generațiilor tinere de profesori, cade pe mâna generațiilor tinere ce sunt azi pe băncile Universității. Este o legătură strânsă — și este o fericire, că în țara românească este așa — între Universitate și tot restul învățământului. Aici se prepară învățământul secundar, în combinare cu el se prepară celelalte ramuri ale învățământului, elementar dela sate.

Prin urmare, direcția, fie de jos în sus, fie de sus în jos, ca să poată merge pe linia continuității, trebuie o lucrare armonică a tuturor factorilor învățământului; toți trebuie să lucreze spre aceeași țintă, *Universitatea*. Aceiași metodă științifică cu care am început, convingerea în unitatea de plan și metodă riguroasă, rezemată pe studiarea de fapte și posibilitatea de realizare, să călăuzească generațiile tinere pentru viitor.

Inchei, urând, în numele învățământului înalt al țării viețată lungă M. S. Regelui, spre fericirea acestei țări; urez viețată lungă, lungă în decurs de veacuri Dinastiei Române, dorindu-i să fie însuflețită de aceleași porniri pe cari le-a accentuat prin practica Domniei Sale, timp d' aproape jumătate de veac M. S. Regele.

Trăiască Majestatea Sa Regele! Trăiască Dinastia românească!

C. DIMITRESCU-IAȘI.
Rectorul Universității

BIBLIOGRAFII

Dr. G. Robin, *Trecerea la stat a instituțiilor orbilor «Luminoasă» și urmările ei*. București 1910.

M. W. Schroll, *Bilder aus Rumänien, übersetzungen aus I. Slavici und M. Demetrescu*. București. Prețul 1 leu.

DECĂDEREA RELIGIEI ÎN ROMÂNIA

Sub imboldul unor înalte sentimente de credință, Doamnele române din toate păturile țării, s'au ridicat spre a cere înlăturarea unui preot catolic, vinovat de a fi bârfit biserica noastră pământească.

Admirând cu toții această frumoasă mișcare a femeilor române, nu ne putem totuși împiedica să ne întrebăm dacă prin înlăturarea unui singur preot străin, starea de lucruri s'a îndreptat și biserica noastră a fost scăpată de uneltirile catolice.

De un cârd de vreme vedem împlântându-se în țara noastră credințe noi, biserici străine, cari fără preget dar pe tăcute s'au pus să sape și să sdruncine din temelie credința noastră strămoșească.

Și trebuie atunci să ne punem întrebarea, care să fie oare pricinile cari fac că biserica noastră, începe a fi înlocuită, ea, care timp de veacuri a rămas neclintită apărându-ne pe toți și fiind focarul de credință, de neam și de țară.

Pentru ca tocmai acum credința noastră să fie sdruncinată de religii străine, când biserica noastră este întru atâta susținută de stat, când clerului i s'a dat un imbold bănesc, cum el niciodată nu a avut, vădit este că în dânsa trebuie să fie un rău mare, care să o fi slăbit întru atât spre a o face neputincioasă față de uneltirile bisericii catolice.

Este aci o stare de lucruri pe care trebuie să o privesc cu deamănuntul, chestiunea religioasă fiind una din cele de căpetenie probleme din viața socială a țărilor.

Religia în toate vremurile și în toate chipurile sub care s'a arătat, a avut ca scop întocmirea unei călăuze după care omul să se poarte printre semenii săi, arătându-i binele și împedându-l a face răul și creștinismul ducând până la margini acest principiu, silește pe om a iubi pe semenii ca pe el însuși, a face binele împrejur ca și pentru dânsul.

Religia, a fost și este focarul de morală la care toți trebuie să se adape și în care toți trebuie să se sprijine, căci numai în credință găsim acea cărmă în viață, care ținându-ne pe calea dreptității să ne facă încredători în bine și la adăpostul răului, alinându-ne suferințele, întărindu-ne cu răbdare și făcându-ne încredători în dreptate.

Prin religie, omenirea a putut deci să propășească, căci numai prin ea s'a putut da poporului încrederea în dreptate, făcându-i să muncească cu răbdare și cu unire frățască întru răsplata de pe urmă.

Ordinea și propășirea țărilor a depins în cea mai mare parte de starea religioasă a poporului și de accia pretutindeni unde religia a pierit, morala a decăzut și țara și-a văzut curând prăpădul.

Există deci cea mai strânsă legătură între religie, morală și stat, toate mergând împreună spre întărirea țării și binele omenirii.

Dar pentru ca credința să rămână neștirbită, ca morala să fie întreținută, este nevoie ca poporul să fie veșnic în legătură cu biserica atât prin vorbe, pre cât și prin fapte, căci oamenii nu pot avea încredere, nu pot fi însuflețiți în credință decât prin suflarea cuvântului care să-i conducă și a pildelor care să-i convingă. Iată

de ce biserica a căutat în tot timpul a nu fi lipsită de preoți, de misionari, de apostoli, cari însuflețiți de credință au condus păturile omenești prin vorbe și prin pilde întru întărirea credinței și mărirea bisericii.

A fost astfel, din veci, cea mai strânsă legătură între starea religioasă și morală a poporului și aceea a preotului, credința turmei neputând viețui decât prin însuflețirea păstorului.

Și dacă acum vedem în țara noastră biserica strămoșească clătănându-se și credința poporului știrbită, trebuie să căutăm a vedea dacă preoții noștri mai sunt buni păstori, dacă ei mai sunt trimișii Domnului în biserica noastră.

Căci rolul preotului este pe cât de frumos, pe atât de greu; trimisului Domnului îi se cere, spre a putea conduce turma, o încredere oarbă în preceptele sfinte, prin desăvârșita nepăsare trupească și deplina încredere sufletească.

El nu trebuie să aibă în viață ca țintă, decât iubirea semenilor, luminarea credincioșilor, mângâerea suferințelor, prin căldura cuvântului și pilda faptelor.

În religie, el trebuie să se întrupească, el trebuie să fie cuvântul viețuit al evangheliei, în el poporul trebuie să găsească întărirea credinței, prin încrederea sa de apostol în a tot puternicia Domnului.

Și dacă acum ne svârlim privirile asupra clerului nostru, cu ce întristare trebuie să recunoaștem cât de departe sunt ei de menirea sfântă ce o au.

Dela obârșia de unde ei sunt recrutați, trebuie să constatăm că tinerilor nu li se dă o învățătură de înaltă credință, școlile noastre religioase nu au ca scop de a schimba școlarul în apostol pătruns de greaua misiune ce-i este dată de a duce turma, ci sunt niște simple licee din cari ies preoții precum au intrat, lipsiți de încredere în Domnul, lipsiți de Duhul sfânt, dar însuflețiți numai cu ambiția de slujbași doritori a fi popă, spre a-și câștiga viața și a se îmbogăți cătând dor parohie bună și numai față cu zestre. Pe când bietul nostru preot din vechime, slab cărturar, dar bun creștin, cu încrederea în Domnul și biserica lui, și-a dus turma timp de veacuri prin vremuri de restriște, numai cu evlavie credinței și sfințenia purtării sale, preotul nostru de azi, nepăsător de toate acestea, consideră slujba sa de popă numai ca un mijloc, țelul lui fiind îmbogățirea personală.

Neasămânându-se întru nimic cu institutorul nostru, a cărui râvnă de muncă în toate ramurile, stărnește mulțumirea tuturor, și care de un timp încoace s'a pus să schimbe și să îndrepte relele la sate, preotul nostru se mărginește numai a oficia slujbele reglementare și actele rituale, precum un funcționar de biuro, fără nici un dor, fără nici o credință în înalta sa misiune de apostol al Domnului.

Preotul nostru, neînsuflețit de nimic, se mărginește astfel în îndeplinirea strămtă numai a unor îndatoriri cari nu sânt decât veștmântul religiei și lasă în voia Domnului tocmai tot ce constituie marele rol al preotului, conducerea morală a poporului prin însuflețirea graiului și pildele de desăvârșită desprindere trupască, care să întărească în sufletele oamenilor, gândurile de *dreptate, de iubire, de cinste și de frăție*.

Căci nu prin slujbele rituale, în care se citește numai din cărțile sfinte, slove nepricepute de nimeni, își îndeplinește preotul menirea, ci prin cuvântări, prin predici, în cari să arate poporului în limba lui, morala creștinească și prin controlul intim al vieții sătenilor, prin sfânta spovedanie se poate împrăștia și întări religia.

Dar și mai mult, pentru a însufleți credința, el este dator să asculte și să aline orice suferință, la el orice om să poată merge, în vorba lui sfântă orice durere să găsească tănăduire, precum în faptele lui, ori cine să găsească pildă; el trebuie să fie acel luceafăr al satului la care toți să fie ațintiți și în a cărui evlavie și credință să găsească oamenii încrederea morală pentru menținerea credinței lor în Domnul.

Și ce departe suntem de adevăr! Căci preotul nostru nu numai că nu-și îndeplinește îndatoririle sale curat religioase, dar mai rău el parcă, caută prin toate căile și cu tot dinadinsul, a pune în contradicere faptele sale cu cuvântul Domnului.

Călăuzit numai de nevoile sale trupești, interesat la culme, de și slujbaş al statului, negustor, cârciumar, cămătar, dese ori alcoolice, el este totul unde câștigul este în joc, fiind chiar la nevoie unelta celor mai viclene și mai triste fapte, cari cel mult pot servi de pildă netrebniciei omenești.

Iată de ce,—și aceasta o spun cu dreptul unuia ce nu trăesc decât printre săteni,—preotul la țară în halul în care a căzut, a ajuns a numai fi chemat decât pentru îndeplinirea unor slujbe cari se fac prin obiceiul luat și pentru care este plătit, dar nu mai e câtuși de puțin respectat și iubit de țărani, ca un trimis al Domnului în biserica lor.

Iată de ce sătenii nu mai merg la biserică, iată de ce credința pierе la sate, iată de ce religia noastră se clatină; nu e vina bisericeii, ci este vina trimisului ei a preotului, care numai numele îl mai poartă, dar necum însuflețirea și credința cerută.

Dar precum religia pierе, așa cinstea se duce; la sate încredere nu mai este, țărani s'au făcut pismași, dreptatea, respectul, s'au dus, desfrâul este din ce în ce mai mare și iubirea semenilor a rămas doar în poști.

Săteanul nu mai are în el nici o cărmă, nici o cumpănă, căci el nu mai are credința care să-l întărească și să-l sprijine; morala lui e cu totul știrbită și patimile unite, ura, cearta, adulterul, tot ce face desfrâul moral, s'a întins la sate, ca o mreajă care îi înăbușe.

Și chiar revoluția noastră agrară nu a fost decât o pildă a lipsei desăvârșite de încredere în ei, de respect în dreptate, de abnegație și de iubire creștinească; ea ne-a arătat cât de jos a căzut morala și cinstea săteanului, lipsit de credință în Dumnezeu.

Nu numai pricine bănești au stârnit acea mișcare, căci dacă în sufletul săteanului, mai era o licărire de credință, el nu făcea acel mare rău, de a prăpădi averile și a ucide semenii săi.

Acel act de nebunie ne-a arătat mai bine ca orice că religia la noi a căzut, că credința a pierit, că morala este dusă și că poporul nostru de jos, lipsit de o călăuză, este pe povârnișul pierzaniei și a prăpădului.

Iată ce ne explică pentru ce bisericile străine au putut să se strecoare, să ne covârșescă și să sdruncine din temelie credința noastră strămoșească.

Nu numai din uneltirile lor, dar din vina noastră, credința străină prinde chiag; căci acolo unde nu mai este tărie, unde credința în popii noștri a căzut, preotul străin, trimisul Vaticanului, cu încrederea oarbă în Dumnezeu, cu darul trupului său și prin înalta sa cultură, se impune în fața poporului, și mai cu seamă în fața păturilor mai înalte.

Este dar momentul ca, cu toții, să ne ridicăm spre a arăta răul; este nevoie ca doamnele române să nu se mulțumească cu o mică satisfacere de vanitate omenească, prin înlăturarea unui singur preot străin; este nevoie ca ele să meargă înainte și să-și dea seama că dacă biserica noastră a fost în vremuri mare, aceasta se datora mult doamnelor noastre.

Căci prin credința lor adâncă, prin strânsa legătură ce aveau cu biserica și mai cu seamă prin desăvârșitul respect ce purtau preotului și care în toate împrejurările își avea locul în casele lor, misiunea lui atât de grea era nu numai ușurată, dar și mult înălțată față de poporul de jos.

Cu toții să privim deci răul și cu toții să muncim spre îndreptare; seminarele noastre trebuie schimbate, preotul nostru trebuie scos din mijlocul unde trăește și rechemat în casele noastre, religia trebuie reîntocmită în credința poporului, spre scăparea lui.

Nu trebuie să lăsăm religiile străine să ne covârșescă, în noi trebuie să găsim mijloacele de îndreptare; căci biserica noastră este viața țării noastre, altarul sfânt și patria noastră a fost tot una, credința în Domnul și apărarea pământului au fost singurele pavăze, cari au scăpat țara și neamul de copleșirile străine.

Și când avem o biserică cu un așa trecut de faimă și de înălțare, când viața țării noastre este datorită sfințeniei și credinței strămoșești, datori suntem noi, urmașii, a sări în ajutorul ei.

Biserica ridicată, morala îndreptată, temelia țării va fi reîntocmită întru fericirea României, și precum în trecut biserica ne-a scăpat țara de hordele străine, tot așa prin crucea strămoșească să scăpăm neamul și țara de peirea la care e dusă.

RADU N. MANDREA

ȘTIINȚE SOCIALE

ȘTIINȚA ȘI DEMOCRATIA ¹⁾

II

După ce am cercetat cele d'întăiu două forme ale conflictului inventat între știință și democrație, să examinăm acum pe cea de a treia. Dacă știința nu trebuie să fie *nici indiferentă, nici s'reină* democrației — adică masselor populare, precum am văzut că le-ar conveni să ne-o înfățișeze unii — poate ea să fie ostilă și considerată ca vrăjmașe neîmpăcată a tendințelor democratice, cari cuceresc societățile civilizate?

¹⁾ Conferință ținută la Ateneul din București în Martie trecut. Vezi p. 1 No. dela 11 Aprilie 1910.

Căci, în adevăr, în timpul din urmă, s'a susținut foarte mult, și adesea de oameni cu pretenții științifice, că dacă confruntăm aspirațiile democratice cu adevărurile descoperite de știință, știința condamnă și veștejește democrația ca pe un pericol al omenirii. Este dar de văzut dacă știința condamnă tendințele democratice, după ce am văzut că ea nu poate fi streină, nici indiferentă față de masele proletare.

* * *

Care sunt, în definitiv, aspirațiile fundamentale ale democrației și în ce ar constă conflictul dintre postulatele sociale democratice și adevărurile științifice?

Postulatele cele mai de seamă ale democrației sunt fără îndoială, *tendința egalitară și fraternitatea*.

Societățile atinse de raza democrației aspiră la o *ni-velare* progresivă a deosebirilor economice, sociale și politice, cari se stabilesc de obicei, în mod factice, între membrii aceleiași societăți. Rostul democrației este să doboare barierele politice și sociale, să răstoarne zăgazurile cari fac să se adune prea multe forțe economice în anume puncte și să se împrăștie și să dispară cu totul în altele. Într'un cuvânt menirea democrației este să stabilească între oameni o echitabilă egalitate de condițiuni favorabile dezvoltării tuturor.

Însă acestei tendințe egalitare democratice i se împotrivesc, după părerea unora, adevărul descoperit de știință că ființele viețuitoare se *diferențiază*, se *inegalizează*, pe măsura în care ele se dezvoltă și progresa, și că această diferențiere se întemeiază pe legea biologică a *eredității*. Prin urmare, tendința egalitară a societăților democratice se izbește ca de un zid de granit de aceste două legi biologice inexorabile: legea *diferențierii* și legea *eredității*. Egalizarea democratică este o rătăcire. Societățile ce apucă această cale sunt condamnate să degenereze și să dispară, dat fiind că legile progresului sunt tocmai diferențierea și ereditatea diferențierilor. Democrația dacă nu este o absurditate, este un act de sinucidere pentru o societate. Triumful ei ar însemna înfrângerea celor mai vădite legi ale științei biologice.

Știința în esența legilor ei este, deci, anti-democratică. Departe de a îngădui formele sociale democratice, ea le condamnă și în locul lor indică și impune formele aristocratice. Căci dacă legea eredității calităților câștigate este adevărată — și azi nimeni nu mai cutează a o tăgădui — consecința acestei legi este cât se poate de clară și vădită. Această consecință este, pentru societate, un regim de clase sociale, de caste chiar, bine definite și lămurit limitate, și deosebite între ele. Progresul societății va fi deci în funcțiune de diferențierea ei în categorii diferite de cetățeni. Categorii diferite cari vor constitui tot atâtea bariere de netrecut, ce trebuiesc să fixeze, prin naștere, destinele fiecărei ființe omenești. În acest regim, fiecare membru al societății n'are decât drepturile și datoriile clasei căreia aparține prin naștere, și ideea de egalitate a oamenilor între ei este o imposibilitate de fapt, o chimică.

Firește, ceea ce se presupune, în această ipoteză, este că însușirile morale și intelectuale, pe cari le câștigă o ființă omenească, fiind pusă în condițiile favorabile

ale unei clase sociale privilegiate, se transmit dealungul generațiilor și, acumulându-se, perfecționează și rafinează pe membrii acelei clase sociale. Acest câștig moral și intelectual se poate păstra, fixă și adăogă numai în cazul când clasa socială, fie ea nobilime sau burghezie, i se păstrează privilegiile. De îndată ce ai căută să atingi aceste privilegii și să apuci pe calea rătăcită a egalizării, progresul cel realizat deja este amenințat, iar pentru viitor, orice perspectivă de perfecționare este tăiată. Egalizând, desființând castele și clasele sociale, faci imposibilă diferențierea și, deci, ereditatea calităților câștigate în condiții privilegiate. Cu aceasta ai pus stavilă progresului. Democrația va fi, așa dar, negarea științei și un pericol pentru progresul omenirii.

Aceasta pare în adevăr, a fi, după unii, concluzia la care ajunge știința biologiei. Și totuși în opinia publică, în țările civilizate, păreri contrarii foarte puternice, tind să predomine pe fiecare zi tot mai mult. Noi suntem obișnuiți a gândi tocmai contrariul: Că adică, democrația este rezultatul progresului, și la rându-i nu poate fi decât o condiție de progres pentru omenire. Și tocmai regimul castelor și claselor sociale privilegiate și inegale, ni se pare o stare înapoiată sau de regres a societății și o condiție de regres, un obstacol pentru progresul omenirii.

Acest mod de a vedea și de a gândi ne pare așa de legitim, și este așa de răspândit azi, în cât, în loc să ne îndoim de temeinicia lui, ne vine mai curând să supunem la un examen critic legile biologice menționate, și, mai ales, concluziile ce se trag din ele, cu privire la societate și la oameni, deși aceste concluzii păreau așa de sigure și așa de vădite.

Este adevărat că legea transmisiunii ereditare este ceva definitiv câștigat pentru știința biologiei. Dar această lege biologică definitivă, nu este exactă decât în anume limite. Or cât ar fi ea definitivă, nu este ceva absolut, ci, tocmai, ca orice lege științifică, are limitele și restricțiile ei legitime. Transmisiunea ereditară este sigură, când este vorba de *însușirile specifice* ale unei ființe. În limitele precise ale calităților specifice, legea eredității este aproape absolută. Îndată ce scăpăm de aceste limite precise, puterea acestei legi se clatină, se micșorează și ajunge să dispară cu totul, pe măsură ce ne scoborâm dela calități și însușiri specifice, câștigate însă profunde, constante și importante, către însușiri câștigate mai superficiale și temporale, sau chiar efemere.

Pentru a înțelege acest lucru, simplul bun simț al unei inteligenți oneste este destul. Când a suferit cineva, în viață, o modificare organică profundă, spre pildă o leziune, o alterare gravă a organismului, din cauză de boală, sunt multe șanse ca aceste modificări să se transmită generației viitoare. Leziunile produse de alcoolism, alterarea produsă de sifilis, boalele ftisice și epileptice sunt *însușiri* cari, din nefericire, este aproape sigur că se transmit prin ereditate. Ele se înscriu adânc în constituția noastră organică și au ecou în tot organismul nostru, de aceea ereditatea lor este fatală.

Gândiți, însă, că este tot așa cu însușirile pozitive

de altă natură, cu calitățile morale și intelectuale, câștigate? Se transmit ele cu aceeași necesitate și cu aceeași siguranță? Ei bine, nici de cum, și aci este tragedia și perfidia acestei legi a eredității biologice. Se transmit și se acumulează dealungul generațiilor, pe lângă însușirile specifice, numai însușirile câștigate defavorabile, și cari sunt o calamitate pentru omenire: boalele și uzura vitală sub toate formele ei. Și, din potrivă, tot ce este perfecționare mintală și morală, tot ce este însușire favorabilă și de preț n'are destulă putere și profunzime pentru ca să se poată fixa în șirul generațiilor. Și aceasta este așa de firesc și așa de ușor de înțeles. Talentul matematic, cunoștințele matematice, finețea coloristică a ochiului, îndemânarea jocului de scenă, bogăția cunoștințelor istorice sau juridice, sunt auzițiuni cari nu scoboară mai jos de straturile păturii corticale. Equivalențel lor fiziologic se fixează în cerebru, în creer, și de acolo ca atare nu exercită vre-o influență profundă asupra constituției organismului. O simplă leziune cerebrală le desființează, fără ca de lipsa lor, organismul să sufere în echilibrul lui. Totul se reduce la o superficială modificare a substanții cenușii din emisferele cerebrale, cari n'are decât un ecou foarte indirect și foarte îndepărtat cu constituția noastră fiziologică. In aceste condițiuni, transmiterea lor ereditară este o imposibilitate. De altfel, este așa de vădit. In ce privește cunoștințele științifice câștigate, ele sunt așa de fragile, fixarea lor în organismul nostru este așa de superficială și nesigură, așa de efemeră, încât noi înșine le perdem din memorie. Cu atât mai puțin am putea, deci, să le transmitem, prin ereditate, la copiii noștri. Dacă nu se pot ele fixa și păstra în intervalul propriei noastre vieți, cum v'ați putea închipui că o să se poată transmite generațiilor viitoare?

De unde urmează că legea eredității biologice, adevărată pentru însușirile specifice și pentru cele câștigate, însă profunde și constante, este falsă cu privire la însușirile câștigate și superficiale cum sunt calitățile morale și intelectuale, și atunci, veți înțelege d-v., foarte bine, că știința biologiei, cu o astfel de lege; nu se poate opune democrației. Legea eredității biologice nu condamnă postulatul egalitar al democrației, pentru acelaș motiv că ea nu justifică și nu încurajează deloc regimul aristocratic. Căci dacă nu se transmit perfecțiunile intelectuale și morale câștigate, atunci nici regimul de clase sau caste sociale nu se întemeiază pe legea eredității biologice. Și apoi rațiunea de a fi a castelor, rolul privilegiilor lor de a creea calități cari să se moștenească, este și devine o înșelăciune și o erezie.

Prin aceasta cred că am făcut, cu succes, dovada negativă că legea eredității biologice nu condamnă aspirațiile egalitare ale democrației. Ei bine, cu acelaș succes cred că vom putea face acum dovada pozitivă că legea eredității biologice justifică democrația și pledează în favoarea postulatelor ei egalitare.

Dacă este adevărat că o mare dezvoltare intelectuală, o bogăție de cunoștințe câștigate sunt modificări organice cari nu se scoboară mai jos de pătura corticală, cari adică rămân superficiale și fragile în structura organismului, apoi un lucru este iarăși constatat ca adevă-

rat și fatal : dezvoltarea prea mare a vieții intelectuale duce foarte des la sterilitate. De obicei, marii savanți, filosofi și înțelepți, nu lasă urmași, sau sunt puțin prolifici, sau progenitura lor se prezintă în condițiuni organice precare. Se pare că viața intelectuală, excepțional dezvoltată sterilizează sau consumă rezerva vitală și micșorează procreația. Așa fiind, urmează că regimul claselor sociale și al castelor, regimul aristocratic, care voește să fixeze, în limitele unei clase sociale, superioritatea intelectuală, politică și socială, face cel mai prost serviciu claselor superioare însăși, căci le expune, cu siguranță, degenerării și dispariției premature.

De altfel, această consecință s'a verificat mai în toate societățile cu regim aristocratic. Aristocrațiile închise, nu pot persevera. Clasele sociale devenite caste degenerază, se epuizează, și, dacă nu sunt alimentate din afară, se degradează și pier. De unde, dar, se vede foarte ușor că legea eredității biologice, departe de a conserva însușirile mintale și morale câștigate, are un efect contrariu : ea distruge sau înfrânează procrearea și, de cele mai multe ori, chiar când aceste însușiri ar deveni transmissibile, iromia soartei face că ele n'au cui fi transmise, căci persoana care le-a câștigat nu procrează : Ceea-ce dovedește că regimul aristocratic, este condamnat de știința biologiei. Aristocrațiile nu se mențin de cât în măsura în care năzuesc să se democratizeze, în măsura în care vor face, cum se întâmplă în Anglia, un loc din ce în ce mai mare principiului egalitar, democratic. Căci în acest caz, castele rămân deschise și clasele superioare se pot alimenta cu materie biologică din clasele situate mai jos. Și această pătrundere a elementelor din clasele inferioare în cele superioare, este prima formă a tendințelor egalitare. Este bine înțeles că dacă, în loc de regim aristocratic, avem o societate egalitară democratică, superioritatea morală și intelectuală este accesibilă deopotrivă tuturor membrilor societății, și viața minții are atunci un mult mai bogat stoc de materie biologică de consumat. In acest caz, firește, ea va fi mult mai abundentă, mai exuberantă. Și iată cum democrația, fiind de fapt produsul unui adevărat progres al omenirei, este, la rândul-i, condiția cea mai sigură, condiția indispensabilă a progresului omenirei.

* * *

Așa fiind cu aspirațiile egalitare ale democrației, să vedem acum, dacă tendințele umanitare de fraternizare și de solidarizare dintre cei tari și cei slabi, tendințe cari caracterizează tot atât de mult societățile democratice, sunt sau nu condamnate de legile științei.

Cecace, în adevăr, distinge azi societățile democratice, este simțul de ocrotire pe care cei tari și bogați îl acordă celor slabi și învinși, intervenirea în favoarea celor desarmați în lupta vieții ; solicitudinea pentru cei nevoiași, respectul datorat de o potrivă persoanei omenesti, ori în ce situație s'ar afla ea ; îndulcirea loviturilor soartei ; recunoașterea demnității omenesti în toate exemplarele speței umane ca oameni. Or, în fața acestor înalte și nobile sentimente umanitare ale democrației, se erijează amenințătoare legile descoperite de Darwin. Adevărurile biologice, pe cari ni le a pus înaintea acest mare învățat englez, ne arată că *concurența și lupta*

pentru viață stăpânește peste tot lumea animalelor și că progresul formelor de viață nu se poate obține de cât prin *selecțiunea naturală* care se operează de la sine prin *supraviețuirea celor mai tari și distrugerea celor slabi și dezarmați*. Toată complexitatea formelor de viață, toate însușirile și progresul realizat pe scara speciilor animale sunt determinate, pe lângă ereditate, de legea selecțiunii naturale. Or democrația modernă, cu tendințele ei umanitare, cu intervențiile ei în favoarea celor slabi și ocrotirea celor învinși, vine să răstoarne legile naturale, cari guvernează viața speciilor. Democrația ar fi, astfel, o îndoită aberație, o cale de două ori greșită, care va duce la degenerarea speciei umane și la tăierea oricărui progres pentru viitor.

Ce ar fi, spre pildă, dacă, într'un câmp de experiență biologică, cum ne oferă pretutindeni natura, o speță, în general mai slabă și mai imperfectă, printr'o intervenire artificială, ar fi pusă în condiții de egalitate cu o altă speță mai tare, și ar trebui să trăiască în contul acesta, în loc să fie lăsată de a fi devorată și prin urmare, distrusă de aceasta. Firesc ar fi, spre exemplu, să ajuți șoaricilor să mănânce pe pisici? În cazul acesta particular știm că se procedează contrariu. Dar în general, dacă cel forte n'ar triumfa asupra celui slab și nu l'ar distruge ca să rămâe el singur stăpân pe terenul luptei, se pare că nu s'ar putea realiza nici un progres. Fie, spre pildă, o altă formă a selecțiunii și luptei pentru viață. Iată mai multe girafe într'o stepă, în care nu crește decât rari arbori cu tulpine nalte. Este firesc ca, din turma de girafe din stepă acea care va avea *superioritatea* unui gât mai lung, va reuși mai bine, va prospera; iar cele cari, din întâmplare, vor fi avut gâtul mai scurt, vor trebui să moară de foame, căci cele cu gâtul lung vor fi mâncat toată frunza arborilor înalți, la care numai ele puteau ajunge.

Necesitatea concurenței este aci inevitabilă, și este fatală consecința: supraviețuirea și propășirea numai a girafelor superioare. Alături de selecțiunea naturală, avem rezultatele selecțiunilor artificiale, prin cari crescătorii de vite îmbunătățesc și perfecționează spețele folositoare, alegând și cultivând exemplarele cele mai perfecte sau folositoare și distrugând pe celelalte.

De unde reese vădit că selecțiunea operată de concurența de luptă destructivă, prin supraviețuirea celor tari și dispariția celor inferiori, această selecțiune, fie artificială, fie naturală, este cel mai mare și cel mai eficace *motor* al progresului. Și dacă este așa, atunci democrația, cu tendințele ei umanitare și părtinitoare pentru cei slabi și învinși, democrația este un pericol pentru progres. Știința darwiniană o condamnă, și promovează, în locul ei, regimul aristocratic. Democrația ar fi, astfel, o cauză inevitabilă de degenerare pentru omenire. Singur regimul războinic, militar și aristocratic, aplicând rațional și cu sânge rece legea *selecțiunii* în societate poate să ne salveze de pericolul democrației.

A trata pe oameni ca pe animale, cu regimul aristocratic al selecțiunii artificiale, este, însă, o concepție care ne revoltă adânc. Lumea civilizată de azi este așa de pătrunsă de tendințele umanitare, de solicițitudine și de compătimire pentru cei slabi, de respectul egalei

demități a tuturor ființelor omenești fără distincțiune încât și-aici, decât să renunțăm la aceste nobile porniri, suntem mai dispuși să tratăm cu oarecare rezervă și scepticism suficiența legilor darwiniene. Sunt, oare. Legile lui Darwin atât de exacte cum se pretinde? Au ele ca urmare inevitabilă progresul speciilor? Să luăm selecțiunea așa cum se operează ca în cele două cazuri de concurență vitală arătate, și să vedem dacă rezultatul acestei selecțiunii este un progres. Fie mai întâi spre pildă, cazul girafei. Ca girafa care învinge și supraviețuește într'o stepă, trebuie să aibe gâtul mai lung, aceasta este cert. Dar a avea gâtul mai lung este oare un bine, un progres? Aceasta nu este de loc cert. Cel puțin eu n'o cred, sau cred că chestia în sine a avea gâtul lung sau scurt este cel puțin indiferentă. Fie acum alt caz. Inchipuiți-vă un lup și un miel, puși în condiții identice, închiși într'un ciaz, însă separați și puși în siguranță unul față de celalt. Lăsați-i acolo 2—3 luni de zile. Ce se va întâmpla? Mielul erbivor va paște, va crește, va prospera iar lupul va muri de foame, ce dovedește aceasta? Dovedește aceasta că lupul este inferior mielului? Aceasta n'o puteți spune, că dacă vă veți închipui pe același lup și pe același miel în alt loc, pe malul unei ape, spre pildă, D-v. știți bine, că chiar dacă mielul ar fi câți-va metri mai de vale, lupul tot va găsi pretext că i-a turburat apa și-l va sfâșia.

Probează, oare, această din urmă întâmplare că lupul este superior mielului? Nici de cum. Nici într'un caz, nici în altul, selecțiunea aceasta, supraviețuirea celui mai puternic nu este de loc o cauză de progres. De unde se poate ușor deduce că *selecțiunea naturală* nu este totdeauna făuritoare de progres și formele vieții. Și, încă, este întrebare dacă selecțiunea naturală aduce vre-odată vre-un progres, vre-o perfecțiune.

Din potrivă. Se pot cită foarte multe cazuri, în cari selecțiunea naturală aduce vădit regres și degenerare. Toate cazurile de parazitism sunt de acest fel. Parazitul în lupta cu animalul, pe corpul și în detrimentul căruia el trăește, se dovedește a fi mai bine înzestrat decât acesta, de oare-ce îl învinge, se nutrește din el. și adesea reușește să-l răpue. În această categorie de animale, intră, precum este prea bine știut, râia; cunoscutele insecte cari trăesc pe toate animalele și pe unii oameni.

Multe din aceste parazite a fost vreme când ele au trăit prin ele înși-le. Imprejurările luptei pentru viață au făcut, însă, așa că această luptă a luat forma parazitizmului. Din acel moment, acești cuceritori, deveniți paraziți, degenerază văzând cu ochii. Organele lor de luptă și de rezistență, devenite acum inutile, se atrofiază. Structura corpului lor, din complexă, să simplifică și devine rudimentară. Ele ajung în așa stare, că dacă le-ai mai pune să trăiască prin ele înși-le, sunt necapabile și mor.

Aș putea să amănunțesc și mai mult descrierea fenomenelor ce se petrec cu parazitismul animalelor, însă mi-este teamă să nu se facă de D-v. confuzie, și să credeți că vorbesc de cele ce se întâmplă cu aristocratismul social. În această ocaziune, scopul meu nu este să fac critica regimelor aristocratice. Adevărul este însă,

că în societățile cu regim aristocratic, cu caste sau cu clase sociale închise, lucrurile se petrec întocmai ca la paraziți animali. Nobilii, de obicei, oameni cari au învins și cucerit în lupta pentru viață, în a doua sau a treia generație, perd calitățile de atac și rezistență, însușirile lor se atrofiază și ei devin incapabili de a trăi prin ei.

Trebuiește o întregă organizare socială, care să-i păstreze într-o viață artificială și precară. Deci, întru cât se poate zice că știința condamnă democrația și pledează în favoarea aristocrațiilor, acum suntem luminați; aristocrația își găsește justificarea ei în știința biologiei, și anume în capitolul care tratează despre *Paraziți*.

Să rămâie însă bine știut că parazitismul aristocratic ca și cel animalic, nu poate aduce nici un progres, și că consecința lui fatală este incapacitatea și regresul. Într'un, cuvânt, deci selecțiunea naturală, dacă nu se dovedește că determină progresul speciilor, este foarte evident că destul de adesea determină degenerarea lor.

Dar atunci ce anume poate determina progresul și propășirea speciilor? Ca să răspundem, amintim în treacăt că lupta pentru viață, iea adesea ori, forma unirii, cooperării pentru viață. Această luptă se transformă într-o adevărată solidaritate. Distrugerea celor slabi devine solitudine pentru ei. Și se poate ca progresul să fie mai repede urmarea cooperării și solidarității decât a luptei destructive. Nu mai este aci timpul și locul să dezvoltăm această ordine de idei. Destul să spunem că în societățile democratice regimul luptei pentru viață este acesta din urmă: cooperarea și solidaritatea, cari am văzut că iau forma sentimentelor nobile—însă, totdeauna nu ale nobililor—de umanitate și compătimire activă. Și dacă este adevărat că cooperația nu selecțiunea naturală aduce progresul, D-v vedeți foarte bine că știința biologiei nu condamnă democrația ci pare mai curând a o justifica.

Și cu toate acestea, un lucru este cert: nu știința biologiei trebuie să dea certificat de conduită societăților democratice, ci sociologia știința societății. Căci în natură sunt mai multe compartimente de fenomene, sunt mai multe *cat-uri* în natură, și în fiecare cat sau compartiment sunt legi și regulamente speciale, potrivite locului și fenomenelor de acolo. Știința biologiei nu poate să dea decât indicații, norme, pe cari societatea nu poate, nu trebuie să le neglijeze, dar ce are ea să facă, pozitiv aceasta trebuie să i se prescrie de științele sociale.

Acum este adevărat că științele sociale n'au făcut prea mari progrese. De aceia, prescripțiile lor sunt cam ne-definite, cam crepusculare. Și tocmai pe această împrejurare se întemeiază și confuzia aristocratică și tendința aceasta de a pune știința în potriwa democrației.

Cea ce până acum este cert, este că știința, voim să zicem în deosebi *știința socială* a eșit și a prosperat din dezvoltarea mișcărilor democratice, din apusul Europei. Fie care progres democratic este un progres al științei sociale. Ar trebui, deci, așteptat să ajungem a avea o știință socială sigură și matură pentru a ne da bine seama dacă ea este în contra democrației și pentru aristocrație. Însă, atunci, de sigur, că aristocrațiile vor fi dispărut de mult.

D. DRĂGHICESCU.

LITERATURA

ÎN AJUN

Pe la toacă a început să fulgure. Pământul este uscat și zăpada se prinde. Fug d'adura fulgii mai afânați, iar pe buza șanțului se urzește o orbită albă. Dinspre capul satului, pe ulița mare, vin vorbă două femei. Amândouă sunt îmbrăcate cu scurteici lungi. Cea mai tânără mută legătura pe mâna dreaptă.

— Cumpărai și eu covrigi să am diseară! Ce o să fac!... Odată când aveam făină, coccam câte două cup-toare de colindeți! Acum nu mai avem!... E un an și mai bine de când n'am mai văzut alba în căpistere!...

— Ba eu chip, — îi luă vorba baba Drăgana, — am mai păstrat vreo doi pumni de făină, mai mult pentru ziua asta marea!... Așa am pomenit, să nu mă treacă nici odată fără colindeți!...

Lelea Tudora dete din cap:

— Cine n'ar vrea să facă!... dar dacă nu e!... Copiii mei au și uitat cum o fi coaja de pâine!... Mămăligă și iar mămăligă!...

Baba Drăgana lăsă ochii în jos.

— Poți să ai orice Tudora!... dacă nu e sănătate în casă!...

— Ce mamă Drăgană, — c'aduseși vorba, — așa că e bolnav băiatul Anghelinei?!...

— E rău de tot! Fusei la popa să vie să-i mai citească și moliftele lui Sfântu Vasile!... poate i s'o alege!...

— Și ce are soro?!...

— Dumnezeu știe Tudoro!... că noi nu mai ne pricepem!... Uite de astă vară, pe vremea ariei, dormeam cu toții afară, pe prispă, și Florică s'a sculat ca copilu... să se ducă în colo... N'a făcut doi pași în băătătură și-l auzim țipând. Căzuse grămadă și îi luase trupul dela brâu în jos!...

Oftă bătrâna și își mai strânse scurteica la piept.

— Toată vara și toată toamna s'a văitat de șale bietul copil!... Și de vreo două săptămâni l-a trântit la pat!...

— Nu i-ați făcut nimic mamă Drăgano?!...

— Da pe unde n'am fost Tudora! I-am descântat, i-am vărsat cos'toru în apă neîncepută, adusă dela trei fântâni în cumpăna nopții, — și nimic!

— O fi dat în argintul viu!... Luă vorba iar lelea Tudora.

— I-am descântat și d'asta!... Ba am fost și la Măgură, la ăla care ghicește în palmă; câte buruieni nu nu ne-a dat!... I-a descântat și cu rădăcină de tărțăcută ruptă din vreju care înflorește întâi, — ce-că mai bună ca aia, nu se poate! Am plămădit-o în rachiul de drojdie și i-am dat-o să bea! Crezi că s'a priceput cu ce ceva? Nu!—Dar ce nu i-am dat! Și sânge de nouă frați.

Lelea Tudora care ascultă, mai schimbă iar legătura.

— Dacă o fi dat în hora șoimanelor, mamă Drăgano!... De ce nu vă duceți la Chivuleasa, că aia e meșteră de așa ceva!.. Al lui Mânjitu știe tot satu cum ajunsese, că par'că era un sfânt, — și nu l'a făcut ea bine! Ai văzut că și-a venit omu în fire acum!

Baba Drăgana oftă.

— Ce să-ți mai spui Tudoro... n'am adus și pe Chivuleas. Într'o noapte! I-a descântat și cu os de broască scăpată din gura șarpelui de flăcău curat, i-a făcut și ea scâldături — tot nimic!.. I-a legat și la stele! — degeaba. Dacă n'are leac, — n'are! Și bătrâna își șterse ochii cu mâneca scurteicii.

Deteră după aria boerului și nu se mai văd femeile, nici gura nu li se mai aude. Prin sat lumea umblă forfota, ca în ajunul Crăciunului. Cari trec drumul dela cârciumă cu câte un șir de covrigi la subțioară, cari cu plosca plină de vin. Atâta barem, la o zi mare, dacă nu și-o mai îndulci omul amarul. Pe uliță mai se aude câte un scârțit de car când și când, iar flăcăul întârziat la buturugi, zorește mânzații. În răspântii se tot sfătuește o ceată de băeți.

— Pe cine luăm mă în locul lui Negrilă?.. Ce că nu mai merge cu noi! Se duce cu alde Ivancea!

Unul mai răsărit, încălțat cu opinci noi și cu nojița neagră rânduită pe obiala albă, — învârti în mână bățul de jugastru și cu măciucă la cap.

— Și dacă n'o mai merge, — jaf în ciuperci! Mai bine.

Am rămas opt inși, — tot unu și unu.

— Mi-a spus și mie, — mai grăi altul din ceată, — că o să vedem noi la noapte, de ne-o întâlni ei!..

Costică se învârti pe călcâe și mai răsuci odată bățu.

— Să ne întâlnească, dacă le dă mâna!.. Păi nu știu eu cine sunt în ceata lor! Al lui Stravrei, Schiopu lui Bălan, Mătăcu Blegulesei, Grecu, Molea a lui Ghindoc, și care mai e?!.. Cocoșatu lui Berghean!.. Apoi asta e ceată mă?!.. Când s'o face spre ei cineva, fug de rup pământul!..

Ridică cu toții bețile.

— Să vie la noi dacă îi țin curelele!..

Cele două femei se ivesc după colțul ulucelor boerști. Lelii Tudorii iar i se înțelege vorba.

— La daruri n'ați căzut cu el mamă Drăgano?!..

— Da n'am fost la Sfânta Vinciri de trei ori! Dacă n'are noroc! — n'are! Așa o fi rânduită biată fi-mea!.. să nu-i trăească copiii! Din cincii, n'a avut parte de nici unul!.. Și ce băcat se făcuse! Până astă vară eră sănătos ca piatra! Par'că eră casa mai plină!.. Băiat mare, a împlinit la sfântu Nicolae zece anișori!.. Acum să-l vezi nu-l mai cunoști, a rămas numai pielea și osul!..

Când ajunseră femeile în dreptul cetei, băeții se uitară unul la altul și mai mult din ochi își șoptiră:

— De Florică al lui Tudorache, ce știți mă?!..

Costică lăsă capul în jos.

— E bolnav săracu!.. Ce-am mai vorbit astă vară amândoi de colindeți! De atunci ne gândeam cum să mergem!

Toți tac. Costică răvăcește zăpada cu bățul și tot cu ochii în jos.

— Să veniți și pe la Florică maică, — rupse tăcerea gura mării Drăganii, — veniți să vă vază și el.

Costică o întrebă pe bătrână.

— Cum îi mai e mamă Drăgano?!..

— Rău măiculiță!.. fuscii la popa!..

Băieții se uitară unul la altul și fiecare în necă un oftat în gât. Femeile se depărtară. Babei Drăganii i se mai auzi odată gura.

— Să veniți maică!..

Târziu ridică Costică ochii.

— Să mergem pe la Florică, mă fraților!.. Ce mai ne jucam amândoi!.. Să mergem!..

I se sfărâmă o lacrimă între gene și iar lăsă capul în jos.

S'au împrăștiat tovarășii tăcuți, mai mult prin semne s'au înțeles unde să se întâlnească. Par'că le-a pierit tot curajul!.. Costică se duce încet cu bățul târâș prin zăpadă. Nu mai e ăla de adineaori, voinicu și curagiosu!.. Ce-o fi în sufletul lui!.. numai el știe!.. Și nu-l lasă gându: A venit popa! Când vine popa la un bolnav, e rău!.. Așa știe el!.. Și s'au jucat amândoi, s'au prins frați de cruce!.. Băteau perii vara și furau pepeni din hostanu sârbilor!.. Și așa repede se îmbolnăvii!.. Până acasă s'a dus Costică tot într'un gând!.. Ninge de nu se mai vede om cu om. S'a întunecat de tot. Pe la ferestre licăresc ici colea luminele; pe la câte o vatră ducue vâlvoarea și se ia la luptă cu vântul care dă năvală pe ușă. La fântână tot se mai aude scârțâitul cumpenii și cum se prelinge apa încet pe țurțur; iar pe albul zăpezii se zărește în lumina vreunei ferestre câte o fetișcană cu donițele cu apă, înotând prin nemeți.

Când ajunse baba Drăgana acasă, Anghelina sta tot lângă copil.

— Ce face popa mamă, vine?!..

— Așa spuse, că m'ajunge de pe urmă!..

Bătrâna stătù și ea pe marginea patului.

— Ia spune Florică bătrânicii, ce te doare?

Il mângâie pe frunte.

— O să te faci sănătos și să te duci cu băieții la colindeți!.. Am vorbit cu ei să vină să te ia maică!..

Florică deschide ochii mari, par'că ar vrea să spună ceva, dă să ridice capul, dar nu poate. Anghelina vâră mâna sub pernă, îl mai saltă în sus și îl sărută pe frunte.

— Să duce bătrânică mâine, — îl mângâie iar Drăgana, — să-ți cumpere sorcovă!.. Ți-a făcut tat-tău bici, să te duci cu plugușoru la *Sănvăsi!*.. Ia spune maichi, ce te doare?!..

Bolnavul tace. Par'că ar vrea să zâmbească câte odată, când îi spune bătrânică-sa de băieți; dar se pornește tusea și îl înăbușe. Anghelina îl ridică în sus și îi ține capul în poală, până îl mai slăbește blestemata de tuse.

În curte se auzi lătratul câinilor. Până să iasă baba Drăgana afară, popa Ioniță fu pe prispă.

— Bună vremea tată!

— Sărut mâna părinte!

— Mă, mă, ce viscol se puse!.. Ne speriasem c'o să vină moș Crăciun cu harba neagră!

Părintele trânti de câteva ori cismele grele pe prag, scutură căciula de zăpadă în tindă, — și intră în casă. Florică deschise ochii, îi roti împrejur, rămase cât-va cu privirile țintite asupra popii, — apoi îi căzură pleoapele îngălbenite și închise ochii blajini. Părintele se uită la băiat și își aruncă privirile și spre femei.

— O să se facă sănătos! Așa sunt copiii!.. te miri din ce se îmbolnăvesc!..

Apoi se apropie de pat.

— Măi Florică, ia scoal că ți-am adus ceva bun!..

turtă d'aia care îți plăcea ție, când veneai la biserică cu bătrânică-ta! Scoală cu tata!...

Bolnavul nu vru să mai deschiză ochii.

Tudorache a isprăvit cu roboteala pe afară și-a intrat și el în casă. Stă cu spatele rezemat de sobă, cu căciula în mână, și se uită când la popa când la băiat. Tatăl ia seama cum se uită preotul la bolnav și privirile i le cântărește...

Până aduse baba Drăgana ceașca cu vin, popa și-a pus patrafirul și a și început să citească din carte. Toți stau cu frunțele plecate și ascultă. Preotul zice repede și mărunț. Rar se aude câte un: «Doamne miluește» și atunci face cu mâna semnul crucii, deasupra cescoi, unde a pus și o fărâmă de prescură; cei din prejur se închină și ei... După ce a citit cu patrafirul pe capul bolnavului, popa luă din ceașcă, cu lingurița, anafura și cu o picătură de vin. Baba Drăgana saltă capul băiatului.

— Aide, flăcăul bătrânicii, scoală să beai vin d'ăsta bunu dela taica popa! Scoală, c'o să-ți dau nuci și covrigi, mulți, mulți, un șir întreg!.. Când or veni băieții, traista ta să fie plină!..

Florică dă să se ridice când aude de băieți, dar deabia poate să se misce. Părintele îi răstoarnă lingura pe gât. Bolnavul înghite și strănută; iar baba Drăgana îi ține mâna la gură să nu scuie sfânta grijanie.

A plecat popa Ioniță. În casă tac toți,—par'că le-e teamă să-și mai ridice ochii unul spre altul. Câte și trei sunt ațintiți cu privirile asupra băiatului. Anghelina nu-și ia mâna de pe fruntea lui. Deasupra icoanei arde încet candela, deabia se simte când pâlpâie; de trosnește feștilă mai tare, bolnavul tresare, îl înecă tusea iar, s'aduce de mijloc, și par'că i se rupe ceva în coșul pieptului. Pisica de alături se trezește și ea curmă torsul, își întoarce capul și ascultă,—apoi iarăși închide ochii, și iarăși toarce...

Păzesc părinții pe bolnav, o clipă nu-l lasă din ochi. Orice tremurare de ploape, de buze, orice înghițitură mai în silă, ori înăbușală,— îi face pe cei din prejur să tresară, și să le sece inima. O aiurare a băiatului, o contenire a răsuflării, îi înlemnește pe părinți și le înghiață sângele în vine. Dar câte închipuiri și câte vedenii nu le trec prin minte celor cari așteaptă!.. Anghelinei, pe la o vreme din noapte, i se îngreuiară ploapele și o ajunse oboseala. Cu mâna tot pe fruntea băiatului,—a închis ochii... Și fața bolnavului se îngălbeneste nițel câte nițel, până se usucă, apoi rămâne ca o coajă, răsufllările numai se simt și ochii se închid... Vine o femeie albă, încă una, apoi alta, și un copil drăgălaș, cu privirea blajină, ba e înger, sboară în sus... În urmă vine un cosciug, popi, plânsete, lume multă... Viscoțul se umflă în geam și sguđui ferestrele în țâțâni. Anghelina scoase un țipăt și luă mâinele băiatului într'ale ei.

— Florică!.. Puiu mami!.. Ce maică?!.. Doamne!.. Sărută băiatul și o podidi plânsul. Baba Drăgana mai udă buzele lui Florică cu nițel vin, din cel sfințit de popa. Bolnavul clefeti de câteva ori și înghiți în sec.

— Ține-ți inima acuma, ce o să faci!.. Nădejde la Sfântulețul de sus!.. Mai luați seama, că mă duc să scot colindeț'le!..

Bătrâna aprinse un crâmpei de lumânare și ieși la vatră.

Ce anevoie trece vremea când aștepti ceva! Clipele sânt ani și noaptea veac. Tudorache așteaptă ceva, dar par'că îi e frică să se gândească la ceea ce așteaptă...

Așteaptă o clipă care întârzie, care se scurge așa de încet, și totuși e atât de aproape la fiecare tresărire... Când suspină bolnavul, tatăl suspină și el, îi trece și lui o răcoreală prin trup și simte că i se strânge și lui ceva în piept,— atunci deschide ochii mari... Băiatul tot se căsnește, clipele tot rar se numără, și răsufllarea din urmă tot întârzie... Doamne!.. dar dacă n'ar veni clipa aceea?!.. Dacă ar întârzia de tot?!.. Să fie să se adauge zile de unde sunt prea multe, acolo unde se topesc,—Tudorache ar rupe din viața lui, i-ar da băiatului tot sufletul lui, toate zilele,— că el are multe, prea multe, nu-i mai trebuie... Așa se gândește tatăl și par'că se învârtește toată casa cu el...

Când a podidit-o plânsul pe Anghelina, lui Tudorache i s'a topit o boabă de lacrimă între gene,— și a ieșit afară...

Nu mai ninge. Vântul a îngenat. E trecut de miezul nopții. Aue satu de strigăte, cântece, și câinii nu mai tac pe la copca cu pae; iar pe uliți e gălăgie mare și glasuri de caval... Tudorache stă rezemat de stâlpul prispei, cu capul gol și cu pieptul desfăcut. I a înghețat sudoarea pe frunte, dar sângele îi arde în vine ca un jăratec... Iși prinde capul între palme și oftează «Doamne!.. cinci!.. barem unul!..» Iși frânge mâinile și iar oftează, cu ochii în jos: «Așa o fi fost!.. Plânge ca o femeie...

Peste drum strigară cu «bună dimineața». Tudorache își veni în fire, și se șterse la ochi cu mâneca flanelii,— tocmai acum simți că i s'a înceștat spatele. Când intră în casă, dete cu ochii de lumânare,—arde îndelete și cu flacăra dreaptă... I-a pierit și lacrimile și glasul... A căzut grămadă pe pat. Anghelina își smulge părul și nu mai are nici ea glas... Baba Drăgana le ține curaju.

— Ce-o să faceți!.. țineți-vă inima!.. Acum să vă rugați la Dumnezeu pentru ăl care vi l-o da!..

Tudorache saltă fruntea și privirile i se împletiră cu ale nevستی-sci...

Ceata cu moș ajunul a intrat în curte... S'a oprit pe prispă, nici n'a strigat «bună dimineața». Pe ferastră se zărește lumânarea aprinsă. Baba Drăgana auzi câinii și deschise ușa.

— Veniți în casă maică, veniți să vă dau colindeți!.. Anghelina isbucni iar în plâns.

— Florică maică!.. au venit băieții să te ia!..

Toți și-au scos căciulile și stau neclintiți, împrejurul patului... Bătrâna veni dela vatră cu colindețele în șort.

— Costică maică, ține colacu ăsta, să-i fie lui Florică... v'ați jucat amândoi, și sunteți de-o seamă!..

Băiatul se șterse la ochi cu căciula. Baba Drăgana îi vâră ea colacu în traistă...

Care cum iese afară își pune căciula în cap. Tocmai în drum când se strânsură câte-și opt tovarășii,— se uitară unul la altul,—în ce parte să apuce!.. Costică își încheie zăbunul la piept și iar se ștersela ochi.

— Eu, nu mai merg fraților!.. mă duc acasă!..

ÎNTĂRZIAȚI...

Vechea casă a Brădenilor se ivea de departe, albă, înconjurată de misterul desigurilor ce o făcea să pară și mai albă—ca o arătare din alte vremi. Și niciodată nu străbătea cineva drumacul ce ducea spre uitata casă boerescă, printre cele două șiruri de plop.

Iar cei ce durase o viață întregă acolo, în mijlocul dumbrăvei singuratice, de mult nu mai cugetau să-și părăsească viața tihnită, ca niște păsări solitare, cari, din cuibul lor pitit sub strașina stâncilor, se uită cu nepăsare la încheștările valurilor ce se sbuciumă de parte, dedesubt.

De mult nu le mai are de știre nimeni. Și de mult nu li se mai pomenește nici numele și nimeni nu-și mai aduce aminte de ei—biete fărâme dintr'o lume dispărută.

Inchiși în zăgazurile singurătății, acolo, departe de vuietul vieții, ei își duc viața de altă dată, învăluiti de amintiri scumpe, de par'că și ei ar fi niște moaște ale timpului îngropat.

În neștire o iau spre colțul iubit, salonul amintirilor, în care își regăsesc fășii din viața lor. Abia mișcându-se, de teamă par'că să nu deștepte pacea încăperilor adormite, pătrund în salon, se așează pe câte un jilț, unu lângă altul, în fața chipurilor celor stinși.

Părul alb, fețele lor galbene, smochinite, împrăstie o atmosferă de cucernicie în care par'că plutește vraja unui cântec bătrânesc, de demult...

— Ți-aduci aminte!... șoptește bătrânul, ridicându-și privirile spre o pictură veche, gălbojită și brăzdată de cutele vremii ca și chipurile lor.

Bătrâna nu rostește nimic, oftează numai, acoperind cuvintele tovarășului ei de viață cu acea expresie a sufletului în care tânjește regretul celor ce au fost.

Privirile stinse li se întâlnesc și mâinile uscate li se apropie, fără voce; apoi împreunându-și-le pe pept, ca în somnul fără de sfârșit, încremenesc așa, ceasuri întregi, ne mai spunându-și nimic, alunecându-le privirile obosite pe câte un lucrușor, înfiorându-se câte odată de cine știe ce clipe de bucurie sau durere, legate de sfintele semne evocatoare.

Deodată pacea aceasta de criptă e turburată. Svon de glasuri argintii, pași vioi și răsete vesele străbat încăperile, pătrund până în salonul uitărilor. Nepoții s'apropie de bătrâni, tăind liniștea cu ciripitul lor nevinovat.

Iar bătrânii se deșteaptă, ies din piroteala lor și deschid brațele, înfiorându-se și ei de freamătul acesta de viață. Și privirile le alunecă pe fereastră, afară, spre stegarul uriaș, care își apleacă brațele seculare într'o mișcare de disperare și ocrotire, ca un fel de «veniți, veniți, că nu mai am mult...»

Copiii sar din brațe în brațe, gângurind crâmpce din micile lor gânduri — vorbe pe jumătate rostite, lipsite de înțeles, și totuși, atât de bine înțelese de bătrâni.

Chipurile galbene, brăzdate de cute, se apleacă pe obrazurile trandafirii, buzele uscate se lipesc de părul auriu acoperind în sărutări ciripeala aceea... «bunicuțule! bunicuțule!»

Copiii se mai liniștesc și își găsesc de joacă într'un

colț când se ivește Nathalia, sora lor mai mare. Fata își pleacă ușor capul simțind buzele de moaște ale bătrânilor lipindu-se de fruntea-i marmoreană. Apoi trece serioasă, la unul din pianele așezate unu lângă altul, ca și jilțurile bătrânilor, și degetele-i subțiri încep să alunecă vioaie, dibace, răsfirând arpegiile, desfăcând gamele.

Bătrânul se uită rugător la tovarășa-i încremenită pe scaun ca și el. Și ea se ridică, s'apropie de celălalt pian, în vreme ce copila îi cată în ochi întrebătoare. Apoi, în acelaș acord pornesc, încep să cânte bunica și nepoata.

E o pagină veche abea înțeleasă de copilă, care se luptă din greu cu cantilena monotona, plină de tristeță ce o înfioară pe bătrână.

Mâinile tinere par niște aripi albe, ce aleargă pe ivoriu, fără să întârzie prea mult pe el; în vreme ce degetele osoase, galbene, tremură și se lipesc tot mai des de clape. De o parte coardele vibrează pline de viață, în tonuri calde, diafane,—de altă parte coardele cuprinse de letargie, albia desmorțite, scot sunete uscate încercate de mohorala unei păreri de rău fără de margini, ca un preludiu al morții.

Și armonia aceasta ciudată dintre viață și moarte deșteaptă încăperea, prin care forfotesc par'că (susurări de glasuri, șoapte ce-i fac pe copiii să iasă din salon, adevărate effluvii de armonii din altă lume.

Colindă glasurile tainice și tremură înainte melancolica cantilenă, iar bătrânul își pleacă capul și mai mult pe piept, cu ochii pe jumătate închiși, răpiți de o zare necunoscută.

Și când foile răsfoite continuă par'că șoaptele tainice ce tremurau pe sub boltele vechei încăperi, bătrânul își vine în fire, își ridică fruntea rostind:

— Cântați-mi iară, știți...

Și bătrâna șoptește copilei:

— Știi, cântecul acela...

O melodie de demult, de o jumătate de veac uitată, o romanță de care abea de-și mai aduc aminte unii, precum abia își mai amintesc puțini de bătrânii izolați. Și cântecul se deșteaptă sfios din paginile galbene strecurându-se prin degetele tot atâta de galbene ale bătrânei.

Iar notele capătă un fel pe farmec din alte vremi, cuprinse de o sonoritate de durere vagă, ce umple de pustiu sufletul copilei încremenită la pianul de alături.

— Tu nu cânti Natalio!

E atâta părere de rău în cuvintele bătrânului, atât de mult se simte copila răpită și ea de vraja amintirilor ce stăpânesc sufletele bătrânilor, că fără să-și dea seamă își apleacă sufletele spre melodia aceea uitată de toți, unindu-și glasul licăritor, înfierat cu acordurile uscate din ce în ce mai stinse ale pianului.

«Numai noi de mai rămânem,
Numai noi...»

Se desprinde cântecul înainte, tot mai potolit, tot mai încet, copleșind cu tristețea lui pe bătrâni, făcându-i să se piardă în lumea amintirilor.

Mâinile au încremenit pe clape, împreunându-și par'că gălbejala lor mortală cu aceea a ivoriului; capul bătrânului s'a aplecat și mai mult în jos și numai glasul argintiu al copilei sună înaintea, limpede... «Numai noi».

Apoi se stinge tot. Se pierde și ultima notă de viață

cu care a înfierat copila încăperea tăcută, iar bătrânii, din nou alături în zilțuri, din nou rămași singuri, uitați ca într'o criptă, își îndreaptă privirile spre chipurile celor adormiți.

Și în tânjeala aceasta a lor, în întreaga lor înfățișare, mai dăinue ceva din freamătul refrenului acela «Numai noi.» ce-i face să încremenească iarăși ca niște moaște.

Și în lumina asfințitului ce tremură printre crăcile uriașului din bătătură și se răsfiră în dungi triste pe chipurile din pereți, copiii se strecoară în salon, se apropie din nou de bătrâni, se lasă să fie cuprinși de brațele lor uscate.

Iar la cuvintele abia rostite de copii la ciripitul acela al vieții, bătrânii răspund cu sărutul lor ca o binecuvântare, ca și încordarea crângilor uriașului ștejar care își scutură ultimele frunze, sub cele din urmă licăriri ale asfințitului.

NICOLAE PORA

ȘCOLARE

SISTEMUL ȘCOALEI DIN MANNHEIM.

Cauzele nesuccesului școlii nu trebuiesc căutate totdeauna și numai la învățători ori la școlari, ci și în însăși organizarea ei. Se știe că unul din inconveniențele cele mai mari, și din pricina căruia școala nu-și poate îndeplini misiunea față de toți școlarii, este diversitatea aptitudinilor lor. Răul fundamental chiar, am putea zice, constă în faptul de a îngrămădi, într'o singură sală și pe seama unui singur învățător, prea mulți copii cari prezintă considerabile diferențe de aptitudini în dezvoltarea fizică, intelectuală și morală.

Din pricina acestei procedări, învățătorul, fiind obligat de a lucra cu cei mai mulți, cu mijlocia, neglijează extremitățile, adică pe copiii cari sunt prea puțin dotați cu calități școlare sau mai mult de cât majoritatea. Vorbim de școlile din oraș, cari au câte un învățător de fiecare clasă și lăsăm la o parte pe cele de la țară, care au câte un învățător pentru mai multe.

Pentru ca învățătorul să poată trage mai mult folos de pe urmele muncii lui, ar trebui ca elevii clasei ce conduce el, să fie de o egală dezvoltare la toate obiectele de învățământ și de o egală putere în ceea ce privește aptitudinile sufletești, mai cu seamă sufletești, fizice și morale pentru ca învățătorul să nu fie împiedicat sau hărțuit de atâtea temperamente câte sunt astăzi în clasele noastre adeseori prea numeroase. Toată lumea pedagogică stăruie pentru restrângerea numărului elevilor de fiecare clasă până la 20—25. Dar aceasta ar reclama cheltueli prea mari din partea statului, ceea ce, față de împrejurările în cari trăim, nu-i dispus să facă. În loc de aceasta, atunci, am crede că mai degrabă am fi mai folosiți, din toate punctele de vedere, dacă s'ar stăruie pentru *omogenizarea* claselor; căci, cel puțin într'un câmp privește, mai mult folos ar putea aduce unei clase mai numeroasă, dar omogenă, de cât unia mai restrânsă, dar cu elevi prea deosebiți intelectualicește.

Pentru a preîntâmpina acest rău, *școala nouă* se servește de clase, așa zise mobile. Aicea fiecare copil este așezat la fiecare obiect în clasa care convine mai bine studiului său de dezvoltare. Așa că, în aceste școli, se poate vedea deseori un copil la un obiect într'o clasă, sau la alt obiect, în alta. Cu chipul acesta, clasele devenind mai omogene, nici învățătorul nu-și pierde timpul cu școlarii prea slabi, nici școlarii cei buni nu-s prinși de descurajare din pricină că au fost părăsiți de învățătorul lor.

Al XVII congres al societății pedagogice din Elveția franceză, ținut la Geneva în Iulie 1907, discutând chestiunea examenului și a promovărilor, a atins și chestiunea sistemului școlii din Mannheim, pe care l-a admis în principiu. Congresul dela Leipzig l-a admis în totul.

* * *

Dar în ce constă acest sistem?

Pentru a preîntâmpina răul care isvorăște din prea marea diversitate a aptitudinilor școlarii, autoritatea școlară din micul oraș german dela îmbucătura Neckarului cu Rinul, a stabilit, încă din 1899, un nou sistem de organizare școlară.

După acest sistem, școala cuprinde 3 serii de clase: O serie *A* destinată pentru copiii normali cu 7—8 ani de studiu, a doua *B* pentru intermediari cu 6—7 ani de studiu și a treia *C* pentru copiii anormali cu 4 ani de studiu.

În seria *B* se trimit copiii slabi, cari după o ședere mai scurtă sau mai lungă în aceste *clase* zise de *repetiție*, intră în seria normală și termină studiile, ori intră în seria anormală. Programul claselor de repetiție formează un tot, cu deosebire că e mai puțin dezvoltat decât cea din clasele cari formează seria normală.

Toți școlarii intră în clasa inferioară a seriei normale. La finele anului, acei cari au fost recunoscuți ca slabi, cari rămân repetenți, sunt trecuți în *B* sau dacă sunt din cale afară slabi, în *C*. La finele anului al II-lea, copiii din seria *B*, cari n'au răspuns bine la examen, se pun în seria *C*, iar ceilalți intră în anul al II-lea a seriei normale. Un al treilea grup este format din copiii cari trebuiesc menajați, cari nu trebuie supuși la aceleași eforturi ca și copiii normali. Aceștia vor merge în *BII*, unde se întâlnesc cu elevii clasei a II normale, cari sub vechiul regim, trebuiau să rămâie repetenți. În același chip se face promovarea în *BIII*, *BIV*...

Elevii claselor de repetiție, cari trebuie ca și cei din clasele normale, să frecventeze școala până la 14 ani, pot să fie în urmă cu un an, doi, sau trei. Ei trebuie cu toate acestea, ca eșind din școală, să aibă o sumă de cunoștinți formând un tot. În acest scop au fost instituite clasele finale, *FV¹*, *FV²*, *FVI*, *FVII*, cari servesc în același timp și de clase de repetiție pentru elevii cari vin din clasa *V* și *VI* normală. Dacă eșind din *BIV*, școlarul n'are decât un an pentru a termina școala, el sfârșește timpul sau în *FV¹*; dacă are doi, intră în *FV²* și sfârșitu în *FVI*; dacă are trei, din *FVI* trece în *FVII*. Toate aceste clase sunt cu sfârșit de studii. Câteva exemple:

Elevu *A* este un copil bine dotat și sănătos. El va

promovă regulat în seria normală și va termina școala cu clasa VIII.

Elevul B, cam delicat, intră în școală la 7 ani. El trece toate clasele normale dela I-VII, dar termină studiile în I—VII.

Elevul C, este anemic, rău nutrit, puțin dotat, s'a arătat nedestoinic pentru seria normală. La finele anului I el a trecut în clasa de repetiție B, și contiue în această serie până la FVII.

Elevul D, este delicat. Acasă nu se ocupă nimeni de el. După un an de clasă normală, el intră în clasa de repetiție BI, dar și aici arătându-se nedestoinic intră în seria elevilor anormali, unde termină timpul său de frecventare.

Elevul E, este bine dotat, dar în timpul anului clasei I normale, se îmbolnăvește și trebuie să întrerupă școala. La începutul anului II el intră în B I, dar după un trimestru el poate trece în a doua clasă normală, unde regăsește pe camarazii anului precedent și termină studiile în a VIII normală.

Elevul G, în timpul clasei III normale cade bolnav și lipsește de la școală $\frac{3}{4}$ din an. La începutul anului IV, este primit în BIII. Se observă atunci că e cam surd după scarlatină. El va continua chiar în seria B și va trece succesiv în BIII, BIV, Fv¹, Fv² și va termina școala în FVII.

Și așa mai departe.

Asupra acestei instituțiuni s'a discutat mult. I s'a obiectat greutatea învățătorului de a se pronunța asupra aptitudinilor fiecărui școlar. Apoi școlarii cei buni nu vor mai putea excita ambiția celor mai slabi. În fine, în clasele de repetiție, tot se vor găsi elevi mai tari și mai slabi. Afară de acestea mai sunt obiecțiuni și de un alt ordin, cum de pildă este faptul de a sili pe școlari să treacă într'o clasă care poartă un renume rău. În teorie însă, procedarea este admisă și practica a dat bune rezultate.

C. V. BUȚUREANU

Institutor-Iași.

NOTE ȘI DISCUȚIUNI

URA ÎMPOTRIVA CAPITALULUI STRĂIN

Față cu «ura» manifestată în mod oficial la noi, în timpul din urmă împotriva capitalului străin, e bine să ne dăm seama cu atât mai mult că am afirmat¹⁾ nevoia capitalului străin într'o anumită măsură—ce temeiuri poate avea și cum ar putea fi justificată.

Pornirea împotriva capitalului străin la noi s'ar părea că poate fi justificată pe două motive: un motiv de ordin național și altul de ordin economic.

În ce privește primul motiv nu vom mai insista, de oare-ce există¹⁾ temeiul practic în virtutea căruia s'ar putea creia o industrie națională alături chiar de capitalul străin, pe care investindu-l în marile noastre industrii; rămâne doar să fim atât de pricepuți a-l întoarce în favoarea intereselor noastre. Ar mai fi de adăugat numai, că, pentru ajutarea micilor industrii și a industriei casnice, am avea nevoie de înființarea unui

Credit Industrial, care să poată înlesni micilor industrii și sumele necesare înființării și prosperării industriilor lor. Față cu aceste măsuri, primul motiv nu ar mai fi de natură a ne îngriji atât.

Celde al doilea motiv, care s'ar părea că ne mai poate îndreptăți în pornirea împotriva capitalului străin, este de domeniul concepțiunilor socialiste.

Potrivit acestor concepțiuni, importarea capitalului străin în scopul de a fi întrebuințat la înființarea marilor industrii, concordă cu crearea proletarietului industrial, cu distrugerea micilor industrii și proletarizarea micilor industrii; în sfârșit, cu toată mizeria proprie industriilor mari din Occident, la care noi am putea adăoga și toate consecințele politico-sociale ale acestui proletariat, precum sindicalismul, socialismul, etc.

Și aceasta, însă, e tot o chestiune de îndrumarea și administrarea acestor industrii. Căci, întru cât privește înlăturarea posibilității de distrugerea micilor industrii, măsurile arătate vor fi de natură a le încuraja și creia chiar, necum de a le ruina. Rămânând de discutat doar chestiunea proletarietului, care fatal s'ar întemeia odată cu avântul marilor industrii.

În această privință nimic mai logic decât ca odată cu introducerea capitalului străin și prin urmare cu formarea industriilor mari să se introducă și mijloacele de ajutarea lucrătorilor industriali cari dăinuiesc în țările de origină ale capitalului împrumutat, prevenind prin măsuri bune și favorabile cauzei lor răul ce ar putea decurge din speculațiunea care fatal ar trebui să urmeze

Unul dintre aceste mijloace este și introducerea contractului colectiv de muncă, care dă rezultate fericite în țările industriale și care la noi ar mai avea importanța că constituind o piedică la micșorarea salariului lucrătorilor din fabricile mari ar stânjeni mult concurența pe care alt-fel, în starea actuală de lucruri, ar putea să o facă marile industrii micilor industrii și industriei casnice.

Un alt mijloc mai îndepărtat și mai ideal poate, ar fi înființarea de cooperative de producțiuni industriale, întemeiate pe instituțiuni de Credit, create în acest sens în proprietatea însăși a producătorilor. Idee care naturală e îndepărtată de concepțiunile noastre și mai cu seamă de inițiativa noastră, dar care totuși nu este întru nimic imposibilă.

În tot cazul nu vom putea trece peste considerațiunea că situațiunea țării noastre precum și legăturile noastre cu Statele întocmite pe felul de producțiune actual, ne obligă ca față cu evoluția dela care nu ne putem sustrage, să intrăm în concertul general, să primim prin urmare în măsurile arătate capitalul străin, investindu-l în industriile noastre mari cu prudența pe care ne o indică interesele noastre proprii, precum și experiența țărilor cari ni'l preconizează.

În aceste împrejurări ura împotriva capitalului străin rămâne nejustificată și sub acest al doilea motiv, cu atât mai mult că consecințele sale le va putea aduce eventual și capitalul național. Numai când criticele aduse capitalului în genere de către Marx și școala marxistă vor căpăta o bază reală, numai atunci ne vom putea dispensa de capital. Atâta vreme cât vom trăi în societatea capitalistă va trebui să cedăm într'o măsură înțeleaptă trebuințelor vremii.

N. ȘTEFĂNESCU-IACINT

1) Câte-va considerațiuni asupra reformei industriale. - Noua Revistă Română, No. 5/1910

A apărut:

Biblioteca editată de „Noua Revistă Română“

- No. 1. *In zilele de anarhie* de C. Rădulescu-Motru.
 „ 2. *Sufletul neamului nostru* de C. Rădulescu-Motru.
 „ 3. *Contractul de muncă* de Dem. Negulescu.

PREȚUL UNUI NUMĂR 15 BANI

(IN DEPOZIT LA LIBRARIA LEON ALCALAY. BUCUREȘTI).

VILLE
DUILIU ZAMFIRESCU
 ——— 2, STRADA ZORILOR, 2 ———
 Palatul Muntelui de Pietate
 TELEFON No. 25 97

Vinuri de cea mai superioară calitate

LOCAL DE CONSUMATIE
 Serviciu la domiciliu

Angroșiștilor li se acordă rabat

Boalele Intestinului
 DIAREEA (LA COPII ȘI ADUȘI), DIZENTERIA
 COLICELE, FURUNCULOZA, ECZEMA ȘI TOATE
 BOALELE CE PROVIN DIN Infecțiunile intestinale
 SE TRATEAZĂ ADMIRABIL PRIN
LACTOFERMENT
 (Bulion parolactic)
 APROBAT DE CONS. SANIT. SUPER.
 ZILNIC PREPARAT PROASPĂT NUMAI LA
LABORATORUL Dr. ROBIN
 5, Str. I. C. Brătianu 5. — Telefon.
 Un flacon 2 lei. In provincie contra mandat 2,50
 Cereți prospecte gratuite

Editeurs ·

ZANICHELLI de Bologna, ALCAN de
 Paris, ENGELMANN de Leipzig,
 WILLIAMS et NORGATE de Londres.

„SCIENTIA“

REVUE INTERNATIONALE de SYNTHESE
 SCIENTIFIQUE.

Direction : G. BRUNI — A. DIONISI — F. ENRIQUES
 A. GIARDINA — E. RIGNANO

4 numeros par an, de 280—300 pages chacun.

On se plaint de plus en plus des etres de la spécialisation à outrance à laquelle les hommes de science sont condamnés. *Scientia* a été fondée en vue de contrebalancer ces fâcheux effets. Elle publie des articles qui se rapportent aux branches diverses de la recherche théorique, depuis les Mathématiques jusqu'à la Sociologie, et qui tous sont d'un intérêt général : elle permet ainsi à ses lectures de se tenir au courant de l'ensemble du mouvement scientifique contemporain.

Scientia, qui est dans sa quatrième année d'existence, a acquis du premier coup la faveur du monde savant, grâce à la collaboration qu'elle s'est assurée des autorités scientifiques les plus éminentes de l'Europe et de l'Amérique. Elle a publié, outre les articles de ses directeurs : MM. Bruni, Enriques, Dionisi Rignano, des travaux de MM. Poincaré, Picard, Tannery, Vo, erra, Boutroux, Borel, Fabry, Zeuthen, Zeeman, Arrhenius, Georges Darwin, Lowel, Ritz, Seeliger, Soddy, Ostwald, Wallerant, Lehmann, Schlaparelli, Ciamician, Raffaele, Foà, Höber, Galeotti, Ebstein, Demoor, Asher, Frédéricq, Lugaro, Delage, Caullery, Rabaud, Driesch, Wiessner, Haberlandt, Bohn, Claparède, Janet, Rey, Pikler Cunningham, Westermarck, Kidd, Landry, Viltredo Pareto, Achille Loria, Sombart, Carver, Oppenheimer, Mellé, Bortkiewicz, Riccobono, Philippe Sagnac, Salomon Reinach, Simmel, Scialoja, etc.

A partir de Janvier 1909 *Scientia* joint au texte principal, portant les articles dans la langue de leurs auteurs, un supplément avec la traduction française de tous les articles en allemand, anglais et italiens. Elle est ainsi accessible à quiconque connaît la seule langue française.

Prix de l'abonnement :
 25 francs. — 20 mk., — 20 sh.
 Direction et Rédaction : Milan, Via Aurelio Saffi, 11

Ciocolata și Cacao Zamfirescu

Sunt preferate de cunoscători